

**MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM  
SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XALQARO TAJRIBALARDAN  
FOYDALANISH**

*Hayitaliyeva Aziza G`ayrat qizi*

*Termiz Davlat Pedagogika Instituti talabasi*

**Annotatsiya:** *Maqolada Yaponiya, Finlandiya, AQSH, kabi ilg`or xorijiy ta`lim tizimi tuzilmasi, tajribasi va zamonaviy ta`lim dasturlari qisqacha tahlil qilingan. Shuningdek ta`lim tizimidagi yutuqlari, tahlil qilingan.*

**Kalitso`zlar:** *mamlakat, ta`lim, tajriba, xorijiytajriba, tuzilma, xalqarobaholash.*

Hozirgi kunda mamlakatimizda ta`limga oid bir qator islohatlar amalga oshirilmoqda. Ulardan ko`zda tutilgan maqsad maktab faoliyatini demokratlashtirish uning, insonparvarlik tamoyillarini rivojlantirish, shu asosida o`quv tarbiya ishlari mazmunini, uning shakl va uslubini kompleks yangilash va yanada takomillashtirishdan iboratdir. Yangilangan ta`lim to`la ma`noda yangicha tafakkur, sog`lom fikr demakdir. Hozirgi davrda ta`limning qadr -qimmatini, obro` va nufuziga teng darajada uning ijrochilarida tashabbuskorlik, fidoiylik va ishbilarmonlik ham bo`lmog`i zarur. Qadimdan bizda bilim olish qadrlangan. Bilimdon kishilar esa el-yurt ardog`ida bo`lganlar. Shuning uchun ham bilim olish va olingan bilimni mamlakatimiz xizmati yo`lida xizmat qildirish oliy insoniylik burchimizdir. Bu vazifalarni muvofaqiyatli hal etishni muhim shartlaridan biri chet el maktabi va pedagogikasi tajribalari o`rganishdir. Xalqaro tajribalarini sinchkovlik va qunt bilan o`rganish orqali ta`lim tarbiyada qotib qolgan, o`z dolzarbligini yo`qotib borayotgan ish shakllari, uslublaridan xalos bo`lish bilan birga, uni munosib tarzda yangilashda qo`shimcha boy manbalarga ega bo`lamiz. Maktabgacha ta`lim rivojlantirilayotganini maktab saboqlariga puxta zamin bo`lmoqda. Umumiy o`rta ta`lim sifati ilg`or xalqaro tajriba va zamon talablari asosida yuksaltirilmoqda. Prezident maktablari, buyuk allomalarimiz nomi bilan ataladigan ixtisoslashtirilgan maktablar, ijod maktablari, Temurbeklar maktablari kabi zamonaviy va innovatsion ta`lim maskanlari tashkil etildi. Ularda xalqaro tajribalar yo`lga qo`yilganligi kelajakda yetuk kadrlar yetishib chiqishidan 2019-yil 26-noyabrda O`zbekiston Respublikasi Prezidentining, , Zamonaviy maktablarni tashkil etish chora tadbirlari to`g`risida—gi qaror qabul qilindi. Qarorga muvofiq 2021-yilgacha maktablarnng kamida 3 foizi, 2025-yilgacha 20 foizi 2030-yilga qadar esa 50 foizini, ,, zamonaviy maktablarga

aylantirishning asosiy parametrlari belgilandi. Bu islohatlarni amalga oshirishda ta'lim sifatini oshirishda xalqaro rivojlangan davlatlar tajribalarni o'rganish yuqori natijalarga olib keladi. Bugungi kunda ta'lim mazmuniga bo'lgan e'tibor rivojlangan mamlakatlardagi shart-sharoitlarga yetib bormoqda. Buning isboti sifatida xorijiy mamlakatlarda ta'lim tizimini tahlil qilib o'tamiz

### **Yaponiya ta'lim tizimi**

Ilg'or mamlakatlar ichida Yaponiya ta'limi o'ziga xos yo'nalishi yetakchi o'rinni egallaydi. Jumladan, Yaponiya ta'lim tizimining tarkibi quyidagicha: maktabgacha ta'lim, boshlang'ich maktab, kichik o'rta maktab, yuqori o'rta maktab, oliy ta'lim tizimlariga kiruvchi oliy o'quv yurtlari. Boshlang'ich maktabda o'qituvchilar bolalarni tanqidga, ya'ni o'z xulqining yomon jihatlarini, maktabdagi kamchiliklarni tanqid qilishga o'rgatishadi. Bundan ko'rinib turibdiki, o'qituvchi faqat ta'lim berish bilan cheklanib qolmay, bolaning har tomonlama rivojlanishiga tasir etadi. Yaponiya rivojlangan davlatlar ichida o'qituvchining maoshi davlat rahbarlari orasida ham yuqori bo'lgan yagona davlat. Majburiy ta'lim muhiti. Ta'limning bu pog'onasi 6 yoshdan 15 yoshgacha bo'lgan bolalarni o'z ichiga oladi. Muhtoj oilalarning bolalariga moddiy yordam ko'rsatiladi. Yuqori o'rta maktab 10-11-12-sinflarni o'z ichiga oladi, bunday maktablarning kunduzgi, sirtqi, kechki bo'limlari mavjud. Yuqori bosqich o'rta maktablarda butuno'quv jarayonida o'quvchilar 80 ta sinov topshirishadi. O'quvchilar majburiy asosiy fanlardan tashqari o'z xohishlariga ko'ra ingliz tili, texnik ta'lim va maxsus sinovlarga jalb etiladi. Universitetlariga yuqori va o'rta maktabning yoki 12 yillik oddiy maktabni bitirgan o'quvchilari qabul qilinadi. Universitetlarga qabul qilinish 2 bosqichga bo'linadi: 1-bosqich turar joyda o'tkaziladi, buning uchun yapon tili, matematika, fizika, kimyo, jamiyatshunoslik, tarix bo'yicha test sinovlaridan o'tkaziladi. Yaponiyada oliy ta'lim majburiy hisoblanadi va u kasb ta'limi bilan uzviy bog'liqdir.

### **Finlandiya ta'lim tizimi**

Hozirgi kunda Finlandiya talim tizimi eng rivojlangan davlatlardan biri hisoblanadi. Finlyandiya ta'lim tizimining asosini quyidagi 7 ta tamoyil tashkil etadi deyish mumkin:

1. Tenglik -Finlyandiyadagi barcha maktablar o'quvchilarga bir xil sharoit va bir xil ta'lim tizimini taqdim etadi.

2. Bepul ta'lim -bepul ta'lim berish bilan birgalikda o'quvchilarga barcha o'quv jihozlari va tushlik hambepul taqdim etiladi.

3. Individuallik –darslarni o'zlashtirishi qiyin bo'lgan o'quvchilar bilan o'qituvchilar yoki yaxshi o'zlashtirgan o'quvchilar alohida shug'ullanishadi. Finlyandiyada o'quvchilar qo'shimcha darslarga qoldirilmaydi.

4. Amaliylik –o'quvchilarni imtihonga emas balki hayotga tayyorlash. Darslarda o'quvchilar, masalan, viza kartadan qanday foydalanish, shartnomalar tuzish, saytlar yaratish, tikish, ovqat pishirish, marketing va sotuv ishlari bilan shug'ullanish kabi amaliy ishlar bilan shug'ullanadilar.

5. Ishonch va o'qituvchilar salohiyati –barcha maktablardagi o'qituvchilar magistratura darajasiga ega bo'lishlari shart. O'quvchilarga uy vazifasi deyarli berilmaydi, ota-onalar farzandlari bilan uyda shug'ullanmaydi va o'qituvchilarning o'quvchilarni hayotga tayyorlashiga to'liq ishonishadi.

6. Ixtiyoriylik –dars jarayonida qay darajada ishtirok etish o'quvchilar ixtiyorida. O'qituvchilar o'quvchilarni darsga qiziqтира olmasalar o'quvchilar sinfni tark etishi yoki o'zlari yoqtirgan boshqa biror mashg'ulot bilan shug'ullanishlari mumkin.

7. Mustaqillik –fin ta'lim tizimida o'qituvchilar o'quvchilarni imkon qadar o'zlari bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishlari kerakligiga yo'naltiradi. Bilimlarni hayotda qanday tatbiq etish ko'nikmalari amaliy mashg'ulotlar yordamida shakllantiriladi. O'quvchilarning har qanday fikrlari inobatga olinadi va qo'llab quvvatlanadi.

Xulosa qilib aytganda, Finlyandiya ta'lim tizimining muvaffaqiyati fin xalqining qadriyatlari va madaniyat bilan chambarchas bog'liq. Finlyandiya muvaffaqiyatidan saboq olish, ta'lim tizimini chuqur o'rgangan holda undagi muhim jihatlarni o'zimizgamoslashtirgan holda foydalanishimiz zarur.

### **AQSH ta'lim tizimi**

Qo'shma Shtatlardagi ta'limning alohida bosqichlaridan iborat — maktabgacha, boshlang'ich, o'rta va oliy. Uch darajada nazorat qilinadi va moliyalashtiriladi: federal, shtat va mahalliy hukumatlar.

AQShning barcha shtatlarida shtatga qarab besh yoki sakkiz yoshdan o‘n olti yoki o‘n sakkiz yoshgacha bo‘lgan bolalar uchun majburiy ta‘lim qonunlari mavjud. Ta‘lim dasturi shtatdan shtatga va maktab okrugini qarab farq qilishi mumkin, ammo barcha shtatlar qonun bo‘yicha davlat maktablari o‘quvchilarini kerakli minimal ta‘lim darajasiga erishishlarini tekshirishlari kerak.

Oliy o‘quv yurtlari ta‘lim sifati jihatidan juda farq qiladi. Ayvi Ligasining 8 ta universitetlari AQShda ham, butun dunyoda ham eng nufuzli universitetlardan biri hisoblanadi.

Qo‘shma Shtatlar 2010-yil holatiga ko‘ra kollejda ta‘lim olgan kattalar ulushi bo‘yicha sanoati rivojlangan davlatlar orasida 10-o‘rinni egallaydi.

AQShda savodxonlik darajasi 99 % (2008), 2011-yilda 25 va undan katta yoshdagilarning 46 % o‘rta ma‘lumotga ega, 30 % bakalavr darajasiga ega. Ta‘limning asosiy tili ingliz tilidir.

Amerikada 3 yoshgacha bolalar tarbiyasi bilan onalar shig‘ullanadi. Lekin ularga hech qanday imtiyozlar berilmagan. 3 yoshdan 5 yoshgacha xususiy yoki davlat bog‘chalaridan foydalanish mumkin, lekin bolalar bog‘chasi kichik va bu tizim kam rivojlangan. Enaga yonlash bir haftada 200 dollarga tushadi. Bolalarda yagona bir dastur mavjud emas. Kerak bo‘luvchi hamma jihozlar va kunlik jihozlarni otalarning o‘zi olib keladi. 5 yoshdan esa ” Kindergarden ” deb ataluvchi talim muassalarida ta‘lim boshlanadi

### **Foylangan adabiyotlar:**

- 1.O‘zbekiston Respublikasining —Ta‘lim to‘g‘risidagi Qonuni. -T.:O‘zbekiston. 2020
- 2.Yo‘ldoshev J.F. Xorijda ta‘lim (metodik qo‘llanma) -Toshkent: 1995-yil
- 3.G.Anorqulkova, A. Karimov.Xorijiy mamlakatlar ta‘lim tizimining o‘ziga xos yo‘nalishi uslub va tahlili. Xalq ta‘limi ilmiy metodik jurnali.

### **Foydalangan internet manbalari:**

1. <https://arxiv.uz/uz/>
1. [https://uz.wikipedia.org/wiki/Bosh\\_Sahifa](https://uz.wikipedia.org/wiki/Bosh_Sahifa)